

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

“ЗАТВЕРДЖЕНО”

Декан факультету педагогіки та
психології

Олефіренко Т.О. _____

«_____» _____ 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА
нормативної навчальної дисципліни

ПЕДАГОГІКА ДОШКІЛЬНА
освітнього ступеня бакалавр
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальність 012 Дошкільна освіта

Київ
2020 рік

Робоча програма розроблена на підставі навчальної програми «Педагогіки дошкільної», затвердженої на засіданні Вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова «27» квітня 2017 року, протокол №10.

Розробник програми: Довбня С.О., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та дитячої творчості.

Затверджено на засіданні кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти та дитячої творчості «27» серпня 2020 р., протокол №1.

Завідувач кафедри

Цветкова Г.Г.

I. Опис навчальної дисципліни

Загальні характеристики дисципліни	Навчальне навантаження з дисципліни		Методи навчання і форми контролю
Галузь знань (шифр, назва) 01 освіта	Кількість кредитів ЄКТС – 4		<p>Методи навчання: словесні – лекція, пояснення, бесіда; практичні – виконання практичних завдань, розробка схем, таблиць; самостійне вивчення теоретичного матеріалу, конспектування джерел та їх аналіз, розробка структурно-логічних схем, таблиць.</p> <p><i>Методи та форми дистанційного навчання</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ система Moodle НПУ імені М.П. Драгоманова; ➤ інтернет-конференція Cool Meet. <p>Форми поточного контролю: контрольні роботи (завдання), тестування; проведення наукового дослідження, моделювання педагогічної ситуації</p> <p>Форма підсумкового контролю: Екзамен (письмовий) <i>(тести/завдання в системі Moodle).</i></p>
Спеціальність (код, назва) 012 дошкільна освіта	Загальна кількість годин - 120		
Освітній рівень: бакалавр	<i>Денна</i> <i>Заочна</i>		
	Лекції:		
	26	8	
Статус дисципліни: нормативна	Практичні заняття:		
	-	-	
	Семінарські заняття:		
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом: I	26	6	
	Лабораторні заняття:		
	-	-	
Семестр: II	Індивідуальна робота:		
	-	-	
Тижневе навантаження (год.) - аудиторне: 3 - самостійна робота: 7	Самостійна робота:		
	68	106	
Мова навчання – українська	Співвідношення аудиторних годин і годин СРС:		
	1/2	2/13	
Передумови навчання дошкільна психологія і педагогіка			

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка дошкільна» є визначення загальних закономірностей технології організації та здійснення виховного процесу, що визначають розвиток особистості дітей дошкільного віку.

Міждисциплінарні зв'язки: програма нормативної навчальної дисципліни «Педагогіка дошкільна» ґрунтується на класичних та сучасних наукових дослідженнях у галузі філософії, соціології, загальної педагогіки, культурології, вікової та педагогічної психології, є складовою частиною циклу професійної та практичної підготовки нормативного блоку дисциплін.

Метою викладання навчальної дисципліни «Педагогіка дошкільна» є підготовка фахівців до розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку в закладах системи освіти і сім'ї, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов із застосуванням теорії і методики дошкільної освіти.

Основними завданнями навчальної дисципліни «Педагогіка дошкільна» є:

- ❖ навчити студентів розуміти і визначати педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи і засоби, що використовуються в роботі з дітьми від народження до навчання у школі; знаходити типові ознаки і специфіку освітнього процесу і розвитку дітей раннього і дошкільного віку;
- ❖ вміти здійснювати взаємодію в роботі закладу дошкільної освіти, сім'ї та школи; залучати батьків до організації освітнього процесу з дітьми раннього і дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти; планувати освітній процес в закладах дошкільної освіти з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дітей раннього і дошкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами та складати прогнози щодо його ефективності;
- ❖ розвивати педагогічне мислення, формувати здатності до аналізу явищ виховання, навчання і розвитку дитини в умовах родинно-суспільного виховання; самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини.

II. Основні результати навчання і компетентності, які вони формують:

№	Результати навчання	Компетентності
1.	<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пріоритетні напрями розвитку сучасної системи освіти; - концептуальні засади реформування та демократизації освіти; - народні сімейні педагогічні традиції. <p>Вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виконувати завдання національного, демократичного й гуманістичного виховання дітей дошкільного віку; - упроваджувати в освітній процес закладу дошкільної освіти сучасні виховні технології; - вивчати та аналізувати і узагальнювати кращий педагогічний досвід. 	<p>Здатність працювати з джерелами навчальної та наукової інформації.</p> <p>Готовність:</p> <ul style="list-style-type: none"> - досліджувати стан розв'язання проблем виховання та розвитку дітей дошкільного віку в сучасних наукових дослідженнях, новітні оздоровчі технології; - аналізувати навчальні програми, зміст підручників і посібників; - добирати оптимальні засоби, методи та прийоми виховання та навчання дітей. <p>Здатність і готовність до використання завдань та змісту підготовки вихователя закладу дошкільної освіти в галузі виховання дітей дошкільного віку.</p>
2.	<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - завдання курсу, основні поняття, специфіку вивчення дисциплін педагогічного спрямування; - особливості реалізації дидактичних принципів організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. <p>Вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - складати конспекти занять, сценарії свят та розваг з різних розділів програми розвитку дітей дошкільного віку; - розробляти та виготовляти дидактичний матеріал та наочні посібники. 	<p>Здатність до планування освітньої роботи з дітьми та організації діяльності за планом в закладі дошкільної освіти.</p> <p>Готовність визначати найдоцільніші та найдієвіші методи виховання та навчання дітей дошкільного віку.</p> <p>Здатність і готовність використовувати отримані знання сучасних проблем науки і освіти при вирішенні професійних завдань.</p> <p>Здатність до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини.</p>

III. Тематичний план дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	се м	лаб	с. р		л	п	сем	інд	с. р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Загальні основи педагогіки дошкільної												
Тема 1. Суспільне дошкільне виховання - першопочаткова ланка в системі безперервної освіти	8	2		2		4	9	2		2		5
Тема 2. Предмет і методи педагогіки дошкільної	7	2		2		3	5					5
Тема 3. Вихователь закладу дошкільної освіти	6	2				4	5					5
Тема 4. Програма виховання в закладі дошкільної освіти	5			2		3	5					5
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	26	6		6		14	24	2		2		20
Змістовий модуль 2. Особливості та закономірності розвитку дітей раннього та дошкільного віку												
Тема 1. Особливості та закономірності розвитку дітей раннього віку	7	2		2		3	5					5
Тема 2. Виховання дітей першого року життя	3					3	5					5
Тема 3. Виховання дітей другого року життя	3					3	5					5
Тема 4. Виховання дітей третього року життя	3					3	5					5
Тема 5. Виховання і розвиток дітей в період дошкільного дитинства	7	2		2		3	7	2				5
<i>Разом за змістовим модулем 2</i>	23	4		4		15	27	2				25

Змістовий модуль 3. Теорія і методика всебічного виховання дітей дошкільного віку												
Тема 1. Фізичне виховання дошкільників	7	2		2		3	5					5
Тема 2. Розумове виховання і розвиток дошкільників	7	2		2		3	7			2		5
Тема 3. Моральне виховання дошкільників	5	2				3	5					5
Тема 4. Трудове виховання дошкільників	5			2		3	5					5
Тема 5. Естетичне виховання дошкільників	5			2		3	5					5
<i>Разом за змістовим модулем 3</i>	29	6		8		15	27			2		25
Змістовий модуль 4. Ігрова діяльність дітей дошкільного віку												
Тема 1. Теорія гри	6	2				4	7					5
Тема 2. Творчі, сюжетно-рольові ігри	6			2		4	5					5
Тема 3. Дитячі іграшки та їх педагогічне значення	5	2				3	5					5
Тема 4. Ігри з правилами. Дидактичні ігри	6			2		4	5					5
<i>Разом за змістовим модулем 4</i>	23	4		4		15	22					20
Змістовий модуль 5. Заклад дошкільної освіти, сім'я, школа												
Тема 1. Педагогічний процес у закладі дошкільної освіти	7	2		2		3	7					5
Тема 2. Заклад дошкільної освіти і сім'я	7	2		2		3	6					6
Тема 3. Підготовка дитини до навчання у школі	7	2		2		3	7			2		5
<i>Разом за змістовим модулем 5</i>	21	6		6		9	19			2		16
Усього годин	120	26	-	26	-	68	120	8	-	6	-	106

IV. Зміст дисципліни

№ з/п	4.1 Назва модулів, тем та їх зміст	К-сть годин	
		всього	в т.ч. лекцій
1.	Змістовий модуль I. Загальні питання дошкільної педагогіки.		
1.1.	<p style="text-align: center;">Тема 1. Суспільне дошкільне виховання - першопочаткова ланка в системі безперервної освіти.</p> <p>Визначення безперервної освіти. Потреба суспільства у безперервній освіті. Загальна характеристика суспільного дошкільного виховання. Законодавство України про дошкільну освіту. Мета і пріоритет розвитку дошкільної освіти. Удосконалення системи дошкільного виховання. Основні чинники модернізації дошкільної освіти.</p> <p>Становлення національного дошкільного закладу. Умови ефективного впровадження у практику особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти. Закон України “Про дошкільну освіту” про розвиток мережі дитячих дошкільних закладів, їх типи. Підготовка педагогічних кадрів для системи закладів дошкільної освіти.</p> <p>Суспільне дошкільне виховання у країнах дальнього зарубіжжя.</p>	8	2
1.2.	<p style="text-align: center;">Тема 2. Предмет і методи дошкільної педагогіки.</p> <p>Предмет дошкільної педагогіки як науки. Загальні поняття (категорії) дошкільної педагогіки: “розвиток”, “виховання”, “навчання”, “освіта”. Методологія дошкільної педагогіки.</p> <p>Розвиток ідеї виховання у різні історичні періоди.</p> <p>Зв’язок і взаємодія дошкільної педагогіки з іншими науками (філософією, психологією, фізіологією, соціологією).</p> <p>Джерела розвитку дошкільної педагогіки як науки: народна педагогіка, прогресивні ідеї минулого і сучасності у вітчизняній і зарубіжній педагогіці, дані суміжних наук, кращий досвід дошкільних закладів, експериментальні дослідження.</p> <p>Значення і унікальність дошкільного віку. Видатні мислителі минулого і сучасності про значення виховання в перші роки життя.</p> <p>Проблеми дошкільної педагогіки на сучасному етапі. Необхідність розвитку фундаментальних досліджень у галузі педагогіки раннього і дошкільного дитинства.</p>	7	2

1.3.	<p>Методи, завдання і організація педагогічних досліджень, їх етапи, що засновані на визнанні діалектичної єдності теорії і практики виховання. Значення вивчення і узагальнення досвіду педагогічної роботи. Спостереження як метод дослідження, його призначення і види. Бесіди з дітьми, застосування тестів. Вивчення результатів продуктивної діяльності дітей (малюнки, ліплення та ін.). Педагогічний експеримент. Соціометричні методи. Анкетування як метод вивчення педагогічного досвіду. Впровадження результатів педагогічних досліджень у практику дошкільного виховання.</p> <p>Тема 3. Вихователь дошкільного закладу.</p> <p>Роль вихователя та його відповідальність за розвиток особистості дитини. Історія професії. Соціальна значущість професії педагога.</p> <p>Поняття “педагогічна діяльність”. Мотиви педагогічної діяльності. Своєрідність педагогічної діяльності. Професійні функції вихователя.</p> <p>Професійні уміння вихователя: психолого-педагогічні; аналітичні; проєктивні; конструктивні; організаційні; комунікативні; методичні; спеціальні. Особистісні якості і властивості педагога. Творчий характер педагогічної діяльності.</p> <p>Педагогічне спілкування у діяльності вихователя дошкільного закладу.</p> <p>Взаємозв'язок у роботі вихователя дошкільного закладу з соціально-психологічною службою, центрами соціальної роботи, практичними психологами, які працюють у дошкільних закладах та управліннях освіти різних рівнів.</p>	6	2
1.4.	<p>Тема 4. Програма виховання в дошкільному закладі.</p> <p>Значення програми. Загальні принципи побудови програми. Історія створення програм. Перші програмні документи в галузі дошкільного виховання.</p> <p>Створення єдиної “Програми виховання в дитячому садку” (дітей перших семи років життя) в зв'язку з створенням об'єднаних дитячих дошкільних закладів – ясел-дитсадків.</p> <p>Спроби вдосконалення єдиних навчальних планів, програм змісту освіти. Видання на цій основі “Типової програми виховання і навчання в дитячому садку”.</p> <p>Програми “Впевнений старт”, “Дитина”, “Дитина в дошкільні роки”, “Українське дошкілля”, авторські програми. Коротка їх характеристика. Варіативність і альтернативність в підготовці й використанні програми.</p> <p>Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: призначення, логіка структурування та проблеми.</p>	5	

<p>2.</p> <p>2.1.</p> <p>2.2.</p>	<p style="text-align: center;">Змістовий модуль II.</p> <p style="text-align: center;">Виховання і розвиток дітей раннього і дошкільного віку</p> <p>Тема 5. Особливості розвитку і виховання дітей раннього віку.</p> <p><i>Основні показники розвитку:</i> швидкий темп розвитку дітей, раннє утворення умовних рефлексів, початки формування інтелектуальних і моральних почуттів, тісна взаємозалежність фізичного і психічного розвитку дітей у перші роки життя. Особливості вищої нервової діяльності: легка збудливість, переважання процесів збудження над процесами гальмування, недостатня сила і врівноваженість нервових процесів, їх рухомість, легка виснаженість нервової системи, порівняно низька межа працездатності. Провідна роль дорослого у формуванні психічних функцій дитини.</p> <p><i>Лінії нервово-психічного розвитку:</i> аналізаторів (розвиток емоцій, дій з предметами, рухів, мови, активної діяльності), головні види діяльності (I рік – спілкування з дорослими, II рік – предметна діяльність, III рік – гра).</p> <p><i>Педагогічні правила виховання дітей з врахуванням особливостей їх віку:</i> єдність і сталість вимог, що ставляться дітям; поступовість тренування гальмівних реакцій, недопустимість частих заборон і постійного обмеження рухомості дітей, різкої і частой зміни умов життя, організація активної рухливої діяльності. Організація перших днів перебування дитини в закладі і робота з батьками в цей період. Завдання виховання дітей перших двох років життя і специфіка їх реалізації в різних розділах виховної роботи (при організації режиму дня, ігор дітей, занять з ними).</p> <p>Поняття про “госпіталізм”, його причини і шляхи усунення.. Наукові дослідження з питань розвитку і виховання дітей перших двох років життя (М. Щелованов, Н. Аксаріна, М. Лісіна, Г. Лоза, Г. Ляміна, К. Печора, Г. Пантюхіна, Г. Григор`єва, Н. Кочетова, В. Алямовська).</p> <p>Зарубіжні концепції розвитку дитини в ранні роки (Дж. Боулбі, П. Емерсон, Х. Шаффер). Проблеми виховання дітей раннього віку в умовах сім`ї. Форми надання допомоги сім`ї.</p> <p>Тема 6. Виховання дітей першого року життя.</p> <p>Умови для дозрівання і розвитку дитини в період її внутрішньоутробного розвитку. Вікові етапи та особливості фізичного і психічного розвитку дітей першого року життя.</p>	<p>7</p> <p>3</p>	<p>2</p>
-----------------------------------	--	-------------------	----------

2.3.	<p>Завдання виховання на кожному етапі. Формування потреб спілкування з дорослими. Режим дня, правила організації режимних процесів. Організація і методика годування, вдягання, укладання, привчання до охайності. Умови для самостійної діяльності (ігри в манежі), набір іграшок і посібників.</p> <p><i>Роль дорослого в розвитку дитини</i></p> <p>Ігри-заняття та заняття: (з розвитку аналізаторів, рухів, дій з предметами, підготовчих етапів мови). Значення і способи формування позитивних емоцій. Робота з батьками дітей першого року життя.</p> <p>Тема 7. Виховання дітей другого року життя.</p> <p><i>Особливості фізичного і психічного розвитку дітей другого року життя:</i> оволодіння ходьбою та іншими рухами, розвиток мовлення, спілкування і предметної діяльності; удосконалення сприймань, емоційної сфери, подальший розвиток наочно-дійового мислення, поява елементарних узагальнень.</p> <p><i>Режим, особливості організації роботи за двома режимами, методика проведення сну, годування неспання.</i> Роль самостійної діяльності в розвитку дітей, удосконалення деяких її видів (користування розбірними іграшками, будівельним матеріалом, розвитку елементів відображувальної гри). Створення умов для розвитку й інших видів самостійної діяльності дітей: обладнання ігрових куточків, набори іграшок, посібників, матеріалів. Прийоми налагодження спілкування, керівництва грою та іншими видами самостійної діяльності дітей. Необхідність створення розвивального середовища, як умови і засобу успішного зростання дитини.</p> <p>Навчально-виховний вплив спілкування дітей з дорослими та один з одним. Виховання самостійності та способів спілкування. Освоєння дітьми правил поведінки.</p> <p>Розвиток дітей в процесі навчання. Види занять і дидактичних ігор. Своєрідність методики ігор-занять. Методика проведення ігор-занять та занять у першому та другому півріччі, другого року життя. Заняття з розвитку мовлення і орієнтування дітей в навколишньому середовищі. Дидактичні ігри і заняття з формування у дітей предметної і знарядної діяльності, їх значення для розумового розвитку дитини. Основні прийоми формування предметної діяльності із цікавими для них знаряддями.</p> <p>Ігри і заняття з розвитку рухів. Прийоми навчання дітей основних рухів. Добір і використання гімнастичних комплексів і рухливих ігор. Основні методичні вимоги їх проведення.</p> <p>Робота з батьками дітей другого року життя., форми організації, методика проведення.</p>	3	
------	---	---	--

2.4.	<p>Тема 8. Виховання дітей третього року життя.</p> <p><i>Характеристика фізичного та психічного розвитку дітей третього року життя:</i> розвиток рухів, емоцій, сенсорики, дій з предметами, уваги, мислення, моральних якостей; поняття про кризу в розвитку дітей третього року життя, первинний егоїзм (егоцентризм дитини, його основні ознаки, можливості формування, опираючись на них, позитивних якостей особистості дитини). Подолання примх і впертості малих дітей на основі врахування їх індивідуальних потреб, особливостей, рухливості, прагнення до самостійності, копіювання дій і вчинків дорослих.</p> <p>Поява у дітей перших сюжетних рольових ігор, сприяння розвитку. Режим дня його організації та методика здійснення правильного чергування самостійної діяльності дітей та занять протягом дня. Організація та правила годування, сну, неспання. Виховання культурно-гігієнічних навичок. Розумове та естетичне виховання дітей на заняттях, у повсякденному житті. Розумове та естетичне виховання дітей. Види й методика проведення занять з дітьми.</p> <p>Виховання позитивних взаємовідносин. Формування моральних якостей дитини. Привчання до самообслуговування, завдання трудового виховання.</p> <p>Робота з батьками дітей третього року життя.</p>	3	
2.5.	<p>Тема 9. Виховання і розвиток дітей в період дошкільного дитинства.</p> <p>Різноманітність філософських концепцій про фактори, які визначають розвиток особистості. Спадковість, соціальні умови життя і виховання як фактори, які відіграють вирішальну роль у формуванні людської особистості. Особистість як об'єкт і суб'єкт виховання.</p> <p>Провідна роль виховання в психологічному розвитку дитини. Присвоєння в період дошкільного дитинства суспільного досвіду, оволодіння матеріальною культурою, формування здібностей і якостей особистості.</p> <p>Роль діяльності (ігрової, навчальної, трудової) і спілкування у формуванні активної творчої особистості. Організація, розвиток дитячої діяльності як шлях підвищення її виховного впливу.</p> <p>Педагогічна вікова періодизація дошкільного дитинства.</p> <p>Віковий підхід до розвитку особистості в дошкільному віці.</p> <p>Робота з обдарованими дітьми. Фізіологічні задатки обдарованості. Можливі вияви обдарованості в дітей дошкільного віку. Роль діяльності в цьому процесі. Основні</p>	7	2

	<p>ознаки обдарованості дитини. Зміст спільної роботи батьків і вихователів з обдарованими дітьми.</p> <p>Питання морального виховання. Формування взаємин обдарованої дитини з ровесниками. Особливості роботи з батьками обдарованої дитини.</p> <p>Робота з педагогічно занедбанними дітьми. Поняття “важковиховуваність” і “педагогічна занедбаність”. Нетиповість цього явища в дошкільному віці. Причини і особливості виявлення педагогічної занедбаності у дітей дошкільного віку. Шляхи подолання педагогічної занедбаності дошкільника. Особливості роботи вихователів з батьками важковиховуваної дитини. Профілактика важковиховуваності в дошкільному віці.</p> <p>Поняття про мету виховання. Ідеальна мета виховання. Історичний характер реальної мети виховання. Об’єктивний і суб’єктивний характер мети виховання.</p> <p>Концепції виховання дошкільників. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні про життєву компетентність дошкільника та її розвиток у різних соціальних інституціях. Принципи розвитку дошкільника як особистості. Комплексний підхід до вирішення завдання фізичного, розумового, морального, трудового, естетичного виховання.</p> <p>Українська національна система виховання, її значення і застосування у вихованні дошкільників. Визначні педагоги й письменники про національне виховання (М. Драгоманов, С. Русова, П. Грінченко, Т. Шевченко, П. Куліш та ін.). Основні компоненти та засоби національної системи виховання. Виникнення народної педагогіки як галузі педагогічного досвіду народу. Суть народної педагогіки, її принципи, ідеали. Зміст розділів етнопедагогів і використання надбань та заповідей народної педагогіки в навчанні і вихованні дітей дошкільного віку. Форми організації, методи і прийоми виховання, які застосовуються в народній педагогіці.</p>		
<p>3.</p> <p>3.1.</p>	<p>Змістовий модуль III. Завдання, зміст, методи всебічного і гармонійного розвитку дітей дошкільного віку.</p> <p>Тема 10. Фізичне виховання дошкільників.</p> <p>Основи теорії фізичного виховання дітей. Фізичне виховання і фізичний розвиток. Філософія співвідношення фізичного і психічного розвитку. Природничонаукова основа фізичного виховання дітей.</p> <p><i>Створення системи фізичного виховання в нашій державі.</i> П. Лесгафт про фізичне виховання дітей дошкільного віку. Розвиток його ідей в теорії фізичного виховання (В. Гориневський, Ю. Аркін, Л. Чулицька, О. Леви-Гориневська, Г. Сперанський, Н. Щелованов,</p>	<p>7</p>	<p>2</p>

3.2.	<p>М. Кистяківська, М. Шейко, Т. Дмитренко, Е. Вільчковський та ін.). Значення досвіду кращих педагогів для розвитку теорії фізичного виховання.</p> <p><i>Основні принципи теорії фізичного виховання Засоби фізичного виховання дітей.</i></p> <p>Режим як активний засіб фізичного і загального розвитку дитини. Особливості його побудови і організації в дошкільних закладах і вдома. Фізіологічні основи режиму. Причини виникнення втоми, шляхи її усунення. Педагогічні вимоги до побудови режиму: постійність, визначеність, доцільність, розумність, рухомість, гнучкість, врахування індивідуальних особливостей дітей при його організації і проведенні. Зміни в режимі дня залежно від віку дитини і пори року. Особливості методики проведення режимних процесів (харчування, сон, прогулянка). Індивідуалізація дитини. Врахування своєрідності розвитку хлопчиків і дівчаток. Розв'язування виховних і навчальних завдань під час здійснення режимних процесів.</p> <p>Тема 11. Розумове виховання та навчання дошкільників.</p> <p>Методологічні, психологічні і фізіологічні основи розумового виховання і навчання, роль чуттєвого досвіду в пізнанні дитиною навколишнього світу, зв'язок мислення з емоціями, активною практичною діяльністю, сенсорним розвитком, різних видів діяльності в розумовому розвитку дитини.</p> <p><i>Завдання розумового виховання:</i> формування основ пізнавальної та навчальної діяльності, знань про навколишній світ, природу, труд людей, характер їх взаємовідносин, розвиток психічних процесів, підготовка дітей до школи.</p> <p><i>Програмні вимоги до змісту:</i> знайомство дітей з навколишньою дійсністю, їх мовленнєвий розвиток як основа розумового виховання. Зміст знань про навколишнє середовище в дошкільному віці, поступове їх розширення і поглиблення. Своєрідний характер знань дітей, повідомлення дітям елементарних, науково-вірогідних, систематизованих даних. Виховний характер знань. Обсяг знань про природу, працю людей, про деякі суспільні події, які наведені в програмах виховання в дитячих освітніх закладах. Ознайомлення дітей з предметами, їх якостями і властивостями, з діяльністю людей, з простішими явищами, доступними їх розумінню.</p> <p><i>Система сенсорного виховання дошкільників:</i> історія розвитку (народна педагогіка, ідеї та системи видатних педагогів та психологів, етапи становлення вітчизняної системи); значення сенсорної культури в загальному розвитку дитини, завдання, зміст, засоби. Сучасні дослідження питань сенсорного розвитку</p>	7	2
------	--	---	---

дошкільників (Л. Артемова, Л. Венгер, О.В. Запорожець, М.Поддьяков, Є. Пілюгіна, О. Усова, Н. Сакуліна, В. Аванесова, С. Ладивір, М. Машовець та ін.).

Провідна роль навчання в розумовому розвитку дитини. Розвиток ідеї навчання дітей дошкільного віку в зарубіжній та вітчизняній педагогіці (Я. Коменський, І. Песталоцці, Ф.Фрйобель, М. Монтессорі, С. Русова, К. Ушинський, Є.Тихеева та ін.). Проблеми навчання дошкільників. Розробка питань теорії дошкільного навчання в працях К. Фльоріної, Л. Виготського, О. Усової, О. Запорожця, Л. Артемової, Н. Гавриш, А. Богуш, О. Кононко, Т. Поніманської та ін.).

Навчання як двобічний процес взаємозумовленої діяльності вихователя й дитини.

Формування передумов навчальної діяльності в дошкільному віці. Прийняття навчального завдання, формування навчальних умінь (уміння слухати і чути, планувати, організовувати робочі місця, самоконтроль і самооцінка), мотиви.

Дидактичні принципи навчання в дитячому садку.

Методи розумового виховання і навчання дітей. Класифікація методів. Характеристика наочних, словесних, практичних, ігрових методів і прийомів. Необхідність вибору методів і прийомів з урахуванням вікових особливостей вихованців.

Форми навчання дітей у дошкільному освітньому закладі (елементи навчання в повсякденному житті, дидактичні ігри, екскурсії, заняття. Заняття як провідна форма навчання, її розвиваючий та виховний характер. Значення занять для всебічного розвитку особистості дитини, виховання в неї інтересу до навчання, підготовки до школи.)

Єдність освітньої і виховної роботи на заняттях: відповідність змісту занять завданням виховання у дітей розумової діяльності, допитливості, пізнавальних інтересів, оволодіння суспільно виробленими засобами пізнання: сенсорними еталонами, методом обстеження, наочними моделями та самостійністю у вирішенні творчих завдань, умінь точного виконання завдань, розвиток творчих здібностей, вигадки та ініціативи.

Особливості змісту й методики проведення занять у різних вікових групах і малокомплектних дошкільних закладах. Організація навчання в молодшому, середньому і старшому дошкільному віці. Різні види і характер занять.

Підготовка педагога до проведення занять. Взаємодія вихованців на заняттях. Переорієнтування вихователів з репродуктивних методів навчання на продуктивні, на

3.3.	<p>розв'язання з дітьми проблемно-пошукових завдань, активізацію живого невимушеного спілкування дітей, формування ініціативного спілкування, способів дій, поведінки. Використання дітьми одержаних на заняттях знань, умінь та навичок у самостійній діяльності та повсякденному житті.</p> <p>Тема 12. Моральне виховання дошкільників.</p> <p>Поняття моралі. Національні і загальнолюдські моральні цінності. Видатні педагоги про моральне виховання маленьких дітей. Вирішальна роль середовища і виховання в засвоєнні дітьми моральних норм і правил поведінки. Зміст морального виховання. Екологічне виховання – важлива складова морального виховання. Взаємозв'язок моральних почуттів, уявлень, звичок і досвіду в моральному розвитку дитини. Об'єктивний підхід до морального виховання дітей. Методи і умови морального виховання в сім'ї і дошкільному освітньому закладі. Особистість як інтегрована сутність.</p> <p>Виховання моральних якостей особистості, колективістських якостей. Передумови формування особистості дитини, її своєрідність. Новоутворення та підпорядкування мотивів у дошкільному дитинстві як особистості. Особливе значення для становлення особистості поступового розвитку соціальної спрямованості дитини. Умови, необхідні для морального становлення особистості.</p> <p><i>Індивідуалізація виховання дошкільників.</i> Ю. Аркін про можливості індивідуалізації виховання в дошкільному закладі. Індивідуальні особливості морального зростання дошкільників та їх урахування в системах впливу. Особистісно-орієнтована модель виховання. Дослідження і кращий досвід індивідуалізації педагогічних систем (Я. Ковальчук, О. Кононко В. Кузьменко, Т. Поніманська та ін.).</p> <p><i>Організація життєдіяльності дитини.</i></p> <p>Складність взаємовідносин у дитячому колективі, місце дитини в колективі ровесників. Виховання у кожної дитини організаторських умінь, активності, доброзичливості, справедливості, справедливого ставлення до товаришів. Особливий підхід до виховання дітей – “лідерів”.</p> <p>Потреба у спілкуванні – основний фактор, який визначає розвиток відносин (М. Лісіна). Різні форми спілкування в різних вікових групах. Формування позитивних взаємовідносин від симпатій до близьких людей і ровесників, тобто найпростіших форм спілкування, до співпраці на основі загальної мети, товариської взаємодопомоги, до усвідомленого виконання дитиною вимог товаришів і колективу, уміння рахуватися з їх інтересами. Особистісні взаємостосунки дітей у</p>	5	2
------	---	---	---

малих групах, “їх вплив на колективні стосунки”. Соціалізація дітей дошкільного віку.

Керівництво колективними взаємостосунками дітей. Правила взаємостосунків у колективі для дітей різних вікових груп. Створення сприятливих умов формування в дітей доброзичливих, дружніх стосунків. Формування уявлень про дружбу. Методи, що сприяють виникненню і поглибленню дружби. Взаємодопомога і зацікавленість кожного в загальному успіху. Види взаємодопомоги дітей, роль вихователя в створенні взаємостосунків, заснованих на взаємодопомозі. Конфлікти між дітьми, їх причини. Привчання дітей до самостійного улагодження конфліктів. Сучасні дослідження проблеми.

Виховання гуманізму у дошкільників.

Необхідність виховання у дітей гуманного ставлення до людей, живих істот, природи, навколишнього світу з перших років життя. Ідеї виховання гуманних почуттів у дітей в народній педагогіці, працях класиків педагогіки (К. Ушинського, С. Русової, А. Макаренка, В. Сухомлинського), сучасні дослідження (А. Богуш, О. Кононко, К. Назаренко та ін.).

Поступове засвоєння дитиною понять “добро”, “зло”, об’єднання емоційної і етичної оцінки. Виховання гуманного ставлення до довкілля, специфіка вияву дитиною доброти, чутливості, чуйності, співпереживання і співраді, справедливості, турботливості. Причини негуманного ставлення до людей, тварин, рослин. Методи виховання гуманних почуттів, гуманної поведінки.

Виховання громадянських якостей у дошкільників

Необхідність формування соціально-морального потенціалу дитини як основи соціалізації і визначення особистісної позиції “Я у світі”, “Я – серед людей”.

Поступове входження дитини у соціум, оволодіння нею соціально прийнятими і схваленими формами поведінки та діяльності, засвоєння моральних норм, розвиток почуттів обов’язку і відповідальності, почуття власної гідності, здатності до самосвідомості і самовиховання як первинної основи соціальної активності. Умови, засоби, методи та прийоми формування.

Особливості формування чесності, правдивості, скромності.

Особливості проявів, порушень, умови, засоби, форми, методи та прийоми виховання.

Виховання у дітей любові до рідного краю, свого народу, України.

Національні та загальнолюдські цінності – основа патріотичного й інтернаціонального виховання. Завдання і зміст виховання в дітей любові до своєї Вітчизни.

Родинна педагогіка – першоджерело формування в дітей любові до матері, рідних, близьких, усвідомлення родоводу, пошани до сім'ї та своїх предків. Своєрідність вияву почуттів патріотизму та національної свідомості у дітей дошкільного віку. Основні шляхи і засоби виховання патріотичних почуттів: рідна мова як засіб навчання і виховання; елементи рідної історії як джерело духовності рідного народу і народів, що здавна живуть на території держави. Природа рідного краю як фундамент національної духовності, культури, екологічного світобачення, відчуття гармонії природи і людини, фольклор – перлина народної мудрості, яка відображає культурно-історичний, мистецький шлях, долю народу: національне і професійне мистецтво; народний календар – енциклопедія культури праці, побуту, дозвілля народу; національна символіка як засіб консолідації нації в єдине історичне ціле, родинно-побутова культура як народне розуміння краси й моралі традицій, дотримання заповітів батьків і предків; народні традиції – фундамент ідейних і моральних цінностей.

Методи формування перших проявів національної самосвідомості, свідомих вчинків, національних патріотичних почуттів (Л. Артемової, А. Богуш, К. Назаренко та ін.).

Виховання вольових рис особистості дитини.

Значення волі для виховання моральних рис особистості. Нестійкість поведінки дітей через слабкість гальмування, здатності до зусиль. Важливість збігу мети для розвитку волі дитини молодшого дошкільного віку. Формування в дошкільника вміння поєднувати поняття “хочу”, “треба”. Особливе значення в цьому гри, занять. Вплив успіху і неуспіху діяльності на досягнення поставленої мети. Небезпечність накопичення досвіду незавершеної діяльності безуспішних зусиль.

Вередування і впертість дітей, їх причини. Педагогічні умови попередження вередувань і впертості. Методи перевиховання вередливих і впертих дітей.

Впровадження особистісно-орієнтованої системи виховання – важлива умова формування вольової сфери дошкільників.

Виховання культури поведінки і дисциплінованості у дітей дошкільного віку.

Необхідність виховання культури поведінки, слухняності у дітей з перших років життя. Створення розвивального та культурного середовища – важливі умови формування вихованої, дисциплінованої особистості.

Сутність дисциплінованості. Своєрідність дисциплінованості дитини, розвиток цієї якості і дошкільному віці. Виховання дітей у дусі свідомої дисципліни. Засоби

3.4.	<p>внутрішнього гальмування – необхідна умова виховання дисциплінованості. Міра активності і гальмування у вихованні дітей. Необхідність врахування особливостей нервової системи дитини при вихованні дисциплінованості. Роль авторитету дорослих у вихованні дошкільників. Причини порушень дітьми правил поведінки. Попередження можливих порушень дисципліни, справедливість покарань. Допустимі і недопустимі покарання. Виховання культури поведінки, культурно-гігієнічних навичок, культури спілкування і культури діяльності. Зв'язок зовнішньої культури з внутрішньою, з моральними почуттями і свідомістю. Навички культури поведінки для різних вікових груп, методи і прийоми їх формування (О. Кононко, Г.Лаврентьєва, С. Петеріна, Ф. Левін-Щиріна, Л. Островська, М. Федорова та ін.).</p> <p>Тема 13. Трудове виховання, трудова діяльність дошкільників.</p> <p>Теоретичні основи трудового виховання дітей дошкільного віку. Виховне та розвиваюче значення трудової діяльності дошкільників. Визначення основних положень організації дитячої праці З. Борисової, Р. Буре, Я. Неверович, В. Нечасвої, В. Логінової, В. Павленчик та ін.</p> <p>Своєрідність праці дітей дошкільного віку.</p> <p><i>Завдання трудового виховання:</i> ознайомлення дітей з працею дорослих, виховання в дітей трудових умінь і навичок, позитивного ставлення до праці, працьовитості, становлення в праці початків експериментування, дитячої творчості. Зміст роботи щодо ознайомлення дітей з працею дорослих у кожній з вікових груп.</p> <p>Спільна праця з дорослим та традиції народної педагогіки як засоби виховання інтересу до праці, бажання працювати, пошани до праці дорослих. Принципи організації трудової діяльності дітей дошкільного віку.</p> <p>Залучення дітей до праці, розподілу обов'язків, контролю за виконанням, вимогливість у поєднанні з допомогою, порадою, привчання до ретельного виконання роботи, заохочення зусиль. Місце праці в режимі дня, гігієнічні вимоги до праці дітей і трудового обладнання. Виховання трудових умінь і навичок – передумова для морального виховання в праці. Шляхи формування трудових умінь і навичок. Формування у дітей загальних компонентів трудових дій, елементів культури праці.</p> <p><i>Види праці дітей:</i> самообслуговування, господарська праця, праця в природі, ручна праця. Зміст і виховне значення кожного виду праці. Відповідність праці силам дітей, їх потребам та інтересам.</p>	5	2
------	--	---	---

3.5.	<p><i>Організація індивідуальної і колективної форм роботи дітей:</i> доручення, чергування, робота невеликими групами і всім дитячим колективом. Трудові доручення, їх особливості, виховне значення, зміст і організація. Види доручень, керівництво ними. Чергування, їх виховне значення. Зміст роботи чергових в різних вікових групах. Керівництво вихователя працею чергових.</p> <p>Колективна праця дітей, її зміст і види. Об'єднання дітей загальною метою, спільними зусиллями при виконанні колективної роботи. Привчання дітей до елементарного планування загальної і спільної роботи. Поступове підвищення вимогливості до якості роботи, до самостійності, взаємодопомоги.</p> <p>Шляхи виховання у дітей в процесі трудової діяльності самостійності, працелюбності, колективізму, відповідальності, нетерпимості до неробства та безладдя. Створення в сучасному національному дитячому садку та в сім'ї умов для праці дітей з урахуванням українських національних традицій.</p> <p>Актуальність проблеми економічного виховання дошкільників.</p> <p>Тема 14. Естетичне виховання дошкільників.</p> <p>Основи теорії естетичного виховання дошкільників. Вихідні вчення про естетику – методологічна основа естетичного виховання. Вплив прекрасного на всебічний розвиток дитини. <i>Основні принципи естетичного виховання дітей:</i> єдність естетичного, ідейного і морального виховання; провідна роль вихователя і навчання в естетичному розвитку дітей; комплексне використання різних видів діяльності дитини; забезпечення естетики життя і побуту дітей; необхідність активного включення дітей в різноманітні види творчої діяльності. Своєрідність естетичного сприймання, естетичних переживань дітей дошкільного віку.</p> <p><i>Завдання естетичного виховання:</i> розвиток сприймання прекрасного, естетичних почуттів і уявлень дитини; залучення до художньо-творчої діяльності і формування основ смаку; розвиток творчих здібностей в різних видах діяльності.</p> <p><i>Засоби естетичного виховання дошкільника:</i> гра та іграшка, мистецтво, естетика побуту, природа, праця, художнє навчання, самостійна художня діяльність, народні свята, традиції, звичаї. Роль кожного з засобів у формуванні найважливіших сторін психічного життя дитини – емоційної сфери, образного мислення, уяви, художніх і творчих здібностей. С.Ф. Русова про роль природи і мистецтва у розвитку естетичних сприймань у дітей. Умови естетичного виховання дітей засобом</p>	5	2
------	--	---	---

	<p>предметного середовища: образотворче мистецтво як засіб розвитку естетичної активності особистості дитини.</p> <p>Необхідність комплексного використання різноманітних засобів естетичного виховання з метою повноцінного естетичного розвитку дошкільника.</p> <p>Проблеми дитячої творчості. Педагогіка про можливість і необхідність виховання у дітей творчих здібностей. Дослідження Н. Ветлугіної, Н. Сакуліної, В. Єзікеєвої, В. Котляра, Г. Підкурғанної, О. Дронової та ін.</p> <p>Методи естетичного виховання. Їх залежність від педагогічних цілей і особливостей виду дитячої діяльності, методів естетичного виховання, джерела знань, виду художньої діяльності, навчальних завдань, рівня розвитку художньо- творчих здібностей та ін.</p>		
<p>4.</p> <p>4.1.</p>	<p style="text-align: center;">Змістовий модуль IV. Виховання дітей у грі</p> <p>Тема 15. Теорія гри.</p> <p>Гра – активний чинник виховання і розвитку культури дошкільника, своєрідна академія його життя. Гра як актуальна потреба дошкільника. Гра – провідна діяльність дитини, в якій відбувається її психічний розвиток. Місце дитини в грі як творця і суб`єкта його власної діяльності. Гра як універсальний засіб формування взаємостосунків дорослих з дитиною і дітей між собою. Гра – специфічна форма діяльності, засобом якої дорослі можуть проникати в світ дитини і впливати на неї. Спілкування в процесі гри як спосіб встановлення нових зв`язків зі світом.</p> <p>Походження гри в історії суспільства, зв`язок її з працею і мистецтвом. (Г. Плеханов, Д. Ельконін). Гра – своєрідний засіб відображення життя К. Ушинський, П. Лесгафт, С. Русова про гру як творчу діяльність, її зв`язок з працею. Теорії походження гри К. Гросса, С. Холла, З. Фрейда, А. Валлона та їх послідовників. Різні теоретичні аспекти використання гри в педагогічному процесі дитячого садка (Л. Артемова, Р. Жуковська, Д. Менджерицька, Н. Михайленко, С. Новосолова, О Усова та ін.).</p> <p>Класифікація дитячих ігор. Характеристика та типові особливості кожного виду ігор. Творчі ігри: сюжетно-рольові, театралізовані, будівельні. Ігри з правилами. Народні, дидактичні, рухливі, комп`ютерні. Особливості навчання, виховання, розвитку дітей у різних видах ігор.</p> <p>Місце гри в педагогічному процесі та в режимі дня дошкільних закладів. Фізіологічне та психологічне обґрунтування потреби дитини в грі.</p>	<p>6</p>	<p>2</p>

4.2.	<p>Педагогічне обґрунтування гри як засобу виховання дошкільників: зміст гри, оптимальна педагогічна дієздатність гри як результат її змістовності та опосередкованого керівництва опануванням дітьми доцільним змістом.</p> <p>Мотиви гри як надзвичайно важливі рушійні сили впливу на дитину. Здатність гри розвиватися від елементарних до вищих стадій (Д. Ельконін, О. Усова та ін.) відповідно до розвитку інтересів дітей: від предметного світу до елементарних взаємодій і врешті до гуманних та колективних взаємин.</p> <p>Тема 16. Творчі, сюжетно-рольові ігри.</p> <p>Структурні компоненти гри. Закономірності розвитку гри в зв'язку з загальними закономірностями розвитку дитини.</p> <p>Виникнення, розвиток гри, її виховні функції в ранньому дитинстві. Опанування дітьми способами дій з предметами та іграшками. Предметна діяльність – передумова формування гри. Відображувальна гра – початкова стадія сюжетно-рольової гри. Організація вихователями ігор дітей. Комплексний метод керівництва іграми дітей раннього віку (К. Зворигіна).</p> <p>Становлення гри в дошкільному дитинстві. Розвиток індивідуальної гри кожної дитини – передумова виникнення сюжетно-рольових спільних ігор дітей. Сюжетно-відображувальна гра – передумова сюжетно-рольової гри. Спільна сюжетно-рольова гра – запорука її виховної дієздатності. Високий рівень гри – передумова готовності до школи. Критерії розвитку ігрової діяльності дошкільника.</p> <p><i>Головні напрямки керівництва:</i> I – збагачення і ускладнення змісту гри (опосередковане – ознайомлення з навколишнім світом, людьми, їх діяльністю, взаємовідносинами; безпосереднє – поради, допомога під час гри; нагадування, внесення певного матеріалу, участь вихователя в грі, тощо). II - розвиток ігрової творчості: здібності до задуму, цілеспрямованості, плановості гри, уміння застосовувати і комбінувати знання, творчо розв'язувати ігрове завдання. Зв'язок між розвитком ігрової творчості і формуванням особистості дитини. Роль і ігровий образ. Засоби створення образу. Орієнтація на психологію граючої дитини, врахування її потреб, інтересів, задумів, бажань. Опосередковане спрямування ігрової діяльності дітей: постановка ігрових завдань, створення ігрових ситуацій, ситуацій вибору, активізація ігрового спілкування, взаємин. III – забезпечення колективної творчої направленості гри.</p> <p>Керівництво організаційними (реальними) взаєминами дітей за допомогою правил спільної гри (входити у гру – не порушуючи її, виходити з гри – не порушуючи її, приймати у гру).</p>	6	
------	---	---	--

4.3.	<p>Способи оптимізації взаємного впливу дітей один на одного в дитячому товаристві. Культивування здібної творчої індивідуальності, організаторських умінь, активності особистості як основи розмаїтості гри. Розвиток симпатії, гуманних почуттів, колективних взаємин, справедливості, добropорядності. Непорозуміння й суперечки, їх причини, способи їх попередження й усунення.</p> <p>Комплексний підхід до організації й керування грою (Л. Артемова). Змістовність гри, різноманітність тематики, сюжету, ролей як віддзеркалення цікавого життя дитини, багатоманітності її зв'язків із навколишньою дійсністю. Типове в змісті сюжетно-рольових ігор, наявність стихійного і набутого під керівництвом вихователя, досвіду й знань. Використання іграшок як опосередкованого засобу активізації й реалізації в грі творчих задумів дітей.</p> <p><i>Зв'язок сюжетно-рольової гри з конструюванням і працею.</i> Конструктори і будівельний матеріал у дитячих іграх. Різноманітний характер будівельних ігор. Використання в грі конструктивних умінь, різних видів іграшок-саморобок.</p> <p>Театралізовані ігри. Різновиди театралізованих ігор: режисерські та драматизації. Режисерські – настільні ігри; театр іграшок, театр картинок; стендові ігри – стенд-книжка, фланелеграф, тіньовий театр, кругова панорама. Ігри- драматизації: з пальчиками, з ляльками бібабо, власне драматизація, імпровізація. Типове та особливе в структурі сюжетно-рольової і театралізованої гри. Тематика і зміст театралізованих ігор. Їх місце в педагогічному процесі. Організація методики керівництва театралізованими іграми дітей різних вікових груп. Активізація дітей на всіх етапах підготовки та проведення гри. Співробітництво дітей один з одним та з дорослим у грі. Творчість дітей. Опанування дітьми засобами емоційної виразності. Навчально-виховні можливості театралізованих ігор, їх використання вихователем. Поєднання засобів різних видів ігор в розіграванні певного художнього твору. Вимоги при доборі малих форм народної творчості, літературних творів для театралізованих ігор. Позитивні образи й ролі. Проблема негативного персоналу в керівництві грою.</p> <p>Динамічність, виразність, характерність оснащення театралізованих ігор.</p> <p>Тема 17. Іграшка.</p> <p><i>Іграшка – найважливіший засіб розвитку гри.</i> Роль іграшки в задоволенні потреби дитини в грі, здійсненні задумів у виконанні ролі. Освітній та виховний вплив іграшок. Історія іграшки як предмета мистецтва, життєвого супутника людини, засобу виховання.</p> <p>Різновиди іграшок: народні, образні, дидактичні, технічні, моторно-спортивні, творчо-трудова, веселі, настільні, музичні, театральні. Використання іграшки в педагогічному процесі (Л.Артемова, Н. Михайленко, С. Новоселова, Є. Фльоріна та ін.).</p>	5	2
------	--	---	---

4.4.	<p>Тема 18. Дидактичні ігри.</p> <p><i>Ігри з правилами</i> – дидактичні й рухливі ігри, їх структура. Спільне й відмінне ігор з правилами та сюжетно-рольових. Ігри з правилами як форма навчання та виховання, що відповідає віковим особливостям дітей. Відмінність навчальних завдань дидактичних та рухливих ігор. Ідентичність виховного впливу ігор з правилами. Місце цих ігор у режимі дня та педагогічному процесі дошкільних закладів.</p> <p><i>Функції дидактичної гри.</i> Значення її для сенсорного, розумового розвитку. Формування всебічно розвинутої творчої особистості дитини.</p> <p>Дослідження дидактичних ігор у дошкільній педагогіці (Є. Тихеєва, Ф. Блехер, В. Аванесова, Л. Артемова, Б. Хачапуридзе, А. Сорокіна, Є. Удальцова, А. Бондаренко, О. Янківська та ін.).</p> <p>Види дидактичних ігор. Зміст дидактичних ігор. Особливості організації та керівництва дидактичними іграми дітей різних вікових груп.</p> <p>Народні дидактичні, рухливі, хороводні ігри. Їх педагогічна цінність як засобу прилучення дітей до національної культури.</p> <p><i>Комп'ютерна гра</i> – сучасний різновид дидактичної гри. Педагогічні та гігієнічні вимоги до організації цих ігор. Особливості співпраці дитини з комп'ютером. Комп'ютерно- пошукова діяльність дошкільників. Комп'ютерно-ігровий комплекс у педагогічному процесі дитячого садка.</p> <p>Розвиваючі ігри, їх особливості. Розвиток творчих здібностей у сприятливій атмосфері для вільної й радісної творчості, самостійного мислення, вибору й прийняття рішення. Цікаві, розважальні завдання. Загадки-завдання – жарти, розваги.</p>	6	
------	--	---	--

5.	<p style="text-align: center;">Змістовий модуль V. Заклад дошкільної освіти, сім'я, школа.</p> <p>Тема 19. Педагогічний процес у дошкільному закладі.</p> <p>5.1. Поняття про педагогічний процес. Базовий компонент дошкільної освіти та коментар до нього про організацію педагогічного процесу в сучасних ЗДО. Складність і різноманітність педагогічного процесу дитячого садка.</p> <p>Комплексне розв'язування виховних і освітніх завдань на заняттях, в іграх і самостійній діяльності, в процесі праці, на прогулянці, при виконанні гігієнічних процедур. Гуманістична спрямованість педагогічної роботи з дітьми. Головні орієнтири у вихованні дітей та їхньому навчанні.</p> <p><i>Організація життєдіяльності та розвиваючого середовища.</i></p> <p>Особливості організації життя в різних вікових групах, в першу і другу половину дня. Створення у приміщенні і на ділянках умов для ігор, праці, сумісних і індивідуальних занять у різних вікових групах. Правильне поєднання занять, ігор, самостійної діяльності в різних вікових групах, забезпечення достатньої рухової активності дітей. Зв'язок між заняттями, іграми, працею, об'єднання із загальним змістом, застосування отриманих на заняттях знань в іграх, малюванні, ліпленні та інших видів самостійної діяльності. Керування самостійною діяльністю дітей. Виховання у дитини активності, звички бути зайнятою. Увага до інтересів, схильностей кожної дитини. Організація педагогічного процесу в різновіковій групі. Тимчасові, міжвікові об'єднання дітей. Теоретична основа планування. Значення плану педагогічної роботи для систематичного, послідовного розв'язання завдань виховання і навчання дітей. Програма виховання і навчання в дитячому садку – основа планування педагогічної роботи. Можливість використання варіативних програм. Особливості планування у різновікових групах.</p> <p>Аналіз вихователем навчально-виховної роботи і його значення для успішного вирішення завдань виховання і навчання: підвищення якості роботи дитячого садка, збирання, узагальнення і аналізу досвіду роботи дитячого садка, збирання, узагальнення і аналізу досвіду роботи.</p> <p>Тема 20. Заклад дошкільної освіти та сім'я.</p> <p>5.2. Зростання значення сім'ї в житті людини. Закон “Про дошкільну освіту”. Українське законодавство про сім'ю, охорону материнства і дитинства, про відповідальність сім'ї за виховання дітей, про допомогу сім'ї. Єдність цілей і завдань суспільного і сімейного виховання. Проблеми сучасної сім'ї.</p>	7	2
----	---	---	---

5.3.	<p><i>Основні питання сімейного виховання:</i> мета, завдання, зміст, співпраця.</p> <p>Вихователі і батьки. Мотиви взаємодії вихователя з батьками. Умови успішності співпраці з батьками і рідними дітей. Причини непорозумінь і конфліктів вихователів з батьками. Їх попередження та способи вирішення. Організація роботи з сім'ями дітей, які до трьох років виховувалися в сім'ї: патронаж на дому, консультації, школи матерів, центри тощо.</p> <p>Особливості й умови сімейного виховання. Проблеми виховання дошкільників у сім'ї. Типові помилки і труднощі батьків. Роль прикладу батьків і їх авторитету, виховання поваги до старших, дружба поміж дітей, активна участь дітей у житті родини та домашній праці, необхідність правил поведінки, виховання слухняності. Народна педагогіка про провідні напрями родинного виховання.</p> <p>Використання кращих традицій української народної педагогіки, дитячої літератури, мистецтва в сімейному вихованні.</p> <p>Надання допомоги родинам з питань організації роботи з дошкільниками вдома: організація дозвілля, режим, ігри, заняття. Догляд за дитиною, турбота батьків про їхнє здоров'я. Формування батьків як педагогів: розуміння ними інтересів і потреб дитини, усвідомлення власних труднощів і помилок, пошук шляхів їх подолання. Кращий досвід сімейного виховання.</p> <p><i>Педагогічна освіта батьків.</i></p> <p>Характеристика форм роботи дитячого садка з сім'єю: індивідуальних, колективних. Залучення батьків до участі в житті дитячої установи, супроводження дітей. Організація батьківської громадськості. Вивчення, узагальнення і поширення досвіду сімейного виховання. Посібники для батьків. Наочні форми педагогічної пропаганди.</p> <p>Тема 21. Підготовка дитини до навчання у школі.</p> <p>Спадкоємність як двосторонній процес, її основні завдання. Сутність, перспективи і ретроспективи проблеми. Необхідність узгодження програм і методів навчання і виховання дітей в закладі дошкільної освіти і школі. Значення дошкільної підготовки для успішного навчання дітей в школі, формування передумов навчальної діяльності.</p> <p>Специфіка методів навчання – форм організації навчання і форм організації роботи з дітьми на перших етапах шкільного життя.</p> <p>Форма зв'язку дитячого садка і школи, вивчення системи вимог, які висуває до дитини школа.</p>	7	2
------	--	---	---

	<p><i>Поняття готовності дітей до шкільного навчання.</i></p> <p>Прогресивні ідеї Я. Коменського, К. Ушинського, Є. Тихеєвої відносно підготовки дітей до школи. Дослідження проблеми педагогами і психологами: А. Запорожець, Г. Люблінська, Л. Венгер, Г. Леушина, Р. Буре, А. Богуш; К. Назаренко, З. Плохій, В. Войтенко, Л. Грицюк, М. Каратаєва, О. Кононко. Досвід Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинського щодо підготовки дітей до школи.</p> <p>Загальна і спеціальна підготовка дітей до школи. Розуміння готовності дітей до навчання в школі як розвиток всіх сторін особистості дитини.</p> <p>Особливості роботи по підготовці дітей до навчання у школі.</p> <p>Формування готовності до навчання з раннього віку.</p> <p>Концепція дошкільного виховання з цього питання.</p> <p>Підвищення вимог до самостійності і відповідності дітей, ускладнення занять, праці, ігор дітей, фізичних вправ з дітьми в старших групах закладу дошкільної освіти.</p> <p>Ознайомлення дітей з життям школярів, виховання поваги до вчителя.</p> <p><i>Спільна робота закладу дошкільної освіти і сім'ї щодо підготовки дитини до школи.</i> Індивідуальна робота з дітьми. Визначення готовності до школи кожної дитини. Особливості роботи з 6-річками на сучасному етапі.</p>		
--	---	--	--

4.2. *Плани семінарських занять.*

Семінарське заняття

Тема 1: Предмет і методи дошкільної педагогіки

Мета вивчення: Обґрунтувати теоретичні та методологічні основи дошкільної педагогіки. Визначити особливості методів педагогічних досліджень.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: опорні схеми, конспекти лекцій.

Основні питання:

1. Дошкільна педагогіка як особлива галузь педагогіки (історія розвитку, методологічні основи).
2. Джерела дошкільної педагогіки як науки.
3. Видатні мислителі минулого і сучасності про значення виховання у перші роки життя.
4. Зв'язок дошкільної педагогіки з іншими науками.
5. Методи, завдання і організація педагогічних досліджень, їх етапи.

Література: базова: 8, 12, 18, 30, 49, 59, 60; допоміжна: 1, 16, 18, 20.

Практичне завдання:

- виділити актуальні проблеми розвитку дошкільної педагогіки за сучасними документами дошкільної освіти (Закон України «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, Концепція дошкільної освіти в Україні, Національна Доктрина розвитку освіти в XXI столітті);
- підготувати реферат про етапи розвитку дошкільної педагогіки;
- визначити актуальну для педагогічного дослідження проблему дошкільної педагогіки і розробити дослідницький апарат її вивчення (мету, об'єкт, предмет, гіпотезу, завдання та методи дослідження);
- внести до педагогічного словника визначення понять «концепція», «гуманізація», «народність», «освіта», «виховання», «навчання», «розвиток».

Оцінювання:

За відповіді на теоретичні питання – 1-2 бали. За виконання практичного завдання – 2-3 бали.

Семінарське заняття**Тема 2: Суспільне дошкільне виховання - першопочаткова ланка в системі безперервної освіти.**

Мета вивчення: Обговорити питання щодо сучасного стану та розвитку суспільного виховання в Україні та за кордоном.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: опорні схеми, конспекти лекцій, нормативні документи про освіту.

Основні питання:

1. Становлення національного дитячого садка в Україні.
2. Суспільне дошкільне виховання у країнах дальнього та ближнього зарубіжжя (країни Європи, Канада, Китай, США, Японія).

Література: базова: 9, 10, 19, 24, 25, 32, 42; допоміжна: 1, 12, 16.

Практичне завдання:

- підготувати доповідь на тему «Суспільне дошкільне виховання у країнах дальнього та ближнього зарубіжжя» (за вибором);
- внести до педагогічного словника поняття «суспільне дошкільне виховання», «національний дитячий садок», «заклад дошкільної освіти».

Оцінювання:

За відповіді на теоретичні питання – 1-2 бали. За виконання практичного завдання – 2-3 бали.

Семінарське заняття**Тема 3: Програми виховання в закладі дошкільної освіти.**

Мета вивчення: Проаналізувати державні програми розвитку дитини в Україні. Ознайомитися з альтернативними програмами виховання дітей дошкільного віку.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: опорні схеми, конспекти лекцій, програми виховання дітей у дошкільних закладах «Я у Світі», «Дитина», «Дитина в дошкільні» та авторські програми, нормативні документи про освіту.

Основні питання:

1. Значення програми розвитку дитини.
2. Історія створення програми.
3. Характеристика програм виховання і навчання дошкільників.
4. Авторські та альтернативні програми виховання і навчання дітей дошкільного віку.

Література: базова: 5, 50, 51, 52, 53, 54, 55; допоміжна: 3, 6, 13, 15, 18.

Практичне завдання:

- проаналізувати програми виховання дітей у закладах дошкільної («Я у Світі», «Дитина», «Дитина в дошкільні») за схемою: назва програми, автори, вихідні дані, завдання виховання, навчання та розвитку дітей, структура програми, загальні принципи побудови програми;

- написати твір-роздум «Кращий в світі заклад дошкільно»;

- внести до педагогічного словника поняття «державна програма виховання і навчання», «альтернативна програма виховання і навчання», «авторська програма».

Оцінювання:

За відповіді на теоретичні питання – 1-2 бали. За виконання практичного завдання – 2-3 бали.

Семінарське заняття

Тема 4: Вихователь закладу дошкільної освіти.

Мета вивчення: Визначити роль вихователя у розвитку особистості дитини.

Закріпити знання щодо своєрідності діяльності вихователя.

Обладнання: виставка літератури, опорні схеми, конспекти лекцій, матеріали з досвіду роботи вихователів.

Обсяг навчального часу: 4 год.

Основні питання:

1. Соціальна значущість професії педагога.
2. Народна педагогіка, класики педагогіки про особистість вихователя.
3. Вимоги щодо професійних та особистісних якостей вихователя.
4. Стилi педагогічного спілкування.

Література: базова: 9, 10, 13, 19, 34, 43, 44,47; допоміжна: 12, 16, 17.

Практичне завдання:

- скласти схему «Професійні якості вихователя дошкільного закладу»;

- скласти схему заповідей для вихователя, послуговуючись своїми уявленнями про головне і другорядне у вихованні.

Оцінювання:

За відповіді на теоретичні питання – 1-2 бали. За виконання практичного завдання – 2-3 бали.

Семінарське заняття

Тема 5: Розвиток і виховання дітей раннього віку.

Мета вивчення: Визначити особливості розвитку і завдання виховання дітей раннього віку. З'ясувати загальні вимоги до організації життя і виховання дітей раннього віку.

Обладнання: конспекти лекцій, виставка літератури.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Основні питання:

1. Особливості періоду раннього дитинства.
2. Дослідження раннього віку вітчизняними та зарубіжними психологами і педагогами.
3. Педагогічні правила виховання дітей раннього віку.

Література: базова: 7, 14, 18, 35, 44, 57; допоміжна: 1, 5, 9, 11, 12, 17.

Практичне завдання:

- підготувати доповідь на тему «Дослідження раннього віку вітчизняними та зарубіжними психологами і педагогами»;
- підібрати фольклорний матеріал для спілкування і психічного розвитку дитини раннього віку
- скласти бібліографію за темою.

Оцінювання:

За відповіді на теоретичні питання – 1-2 бали. За

виконання практичного завдання – 2-3 бали.

Семінарське заняття

Тема 6: Виховання і розвиток дітей в період дошкільного дитинства.

Мета вивчення: Закріпити знання студентів щодо основних показників розвитку дітей дошкільного віку. Встановити особливості дитинства як етапу формування і становлення особистості.

Обладнання: конспекти лекцій, виставка літератури.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Основні питання:

1. Сутність поняття дитинство. Психологічні, фізіологічні та соціальні межі.
2. Виховний ідеал і мета виховання. Своєрідність мети виховання на різних етапах дошкільного дитинства.
3. Завдання виховання дітей дошкільного віку.
4. Складові частини виховання.

Література: базова: 5, 13, 14, 21, 22, 38, 43, 49, 54; допоміжна: 1, 9, 11, 16.

Практичне завдання:

- внести до педагогічного словника визначення поняття «дитина», «дитинство», «дитяча особистість», «дитяча субкультура», «компетентність», «психолого-педагогічний супровід»;
- у вигляді схеми або таблиці проаналізуйте історичний розвиток поглядів на мету і завдання виховання дітей дошкільного віку;

- охарактеризуйте особливості ідеалу виховання у вітчизняній педагогіці (за творчістю Г.Сковороди, С.Русової, В.Сухомлинського, Г.Ващенко).

Оцінювання:

За відповіді на теоретичні питання – 1-2 бали. За виконання практичного завдання – 2-3 бали.

Семинарське заняття

Тема 7: Фізичне виховання дошкільників.

Мета вивчення: Визначити основи теорії фізичного виховання дітей. Конкретизувати знання студентів щодо основних завдань та засобів фізичного виховання дошкільників.

Обладнання: конспекти лекцій, опорні схеми, виставка літератури.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Основні питання:

1. Основи теорії фізичного виховання дітей. Створення системи фізичного виховання.
2. Завдання фізичного виховання.
3. Засоби фізичного виховання.
4. Режим як активний засіб фізичного і загального розвитку дитини.

Література: базова: 5, 14, 47, 57; допоміжна: 6, 10, 12, 17.

Практичне завдання:

- внести до педагогічного словника визначення поняття «фізичне виховання», «фізичний розвиток», «валеологія», «реактивність», «режим», «акселерація», «здоров'я»;

- підготувати доповідь за темою «Педагогічні умови фізичного виховання дітей у дошкільному закладі».

Оцінювання:

За відповіді на теоретичні питання – 1-2 бали. За виконання практичного завдання – 2-3 бали.

Семинарське заняття

Тема 8: Розумове виховання та навчання дошкільників.

Мета вивчення: Систематизувати знання студентів щодо методологічних, психологічних, фізіологічних основ розумового виховання і навчання; дидактичних принципів і методів навчання.

Обладнання: конспекти лекцій, опорні схеми, виставка літератури, зразки конспектів занять та дидактичних ігор.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Основні питання:

1. Теоретичні основи розумового виховання.
2. Завдання і зміст розумового виховання.
3. Дидактичні принципи навчання.

4. Методи розумового виховання.

5. Формування передумов навчальної діяльності в дошкільному віці.

Література: базова: 2, 7, 10, 15, 18, 21, 47, 49; допоміжна: 5, 13, 16, 17.

Практичне завдання:

- про анонсувати наукові статті та книги про виховання розумової активності дітей;
- запропонувати серію проблемних питань для дошкільників з метою визначення рівня розумової активності;
- внести до педагогічного словника визначення поняття «розумовий розвиток», «мета розумового виховання», «зміст розумового виховання», «методи навчання», «форми організації навчання».

Оцінювання:

За відповіді на теоретичні питання – 1-2 бали. За

виконання практичного завдання – 2-3 бали.

Семінарське заняття

Тема 9: Виховання гуманних якостей особистості.

Мета вивчення: Визначити проблеми формування гуманних якостей особистості. Закріпити знання студентів щодо змісту та методів розвитку гуманних якостей у дітей дошкільного віку.

Обладнання: конспекти лекцій, виставка літератури, інформація з досвіду роботи та наукових досліджень у періодичних виданнях.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Основні питання:

1. Поняття гуманізм, гуманні відносини. Ідеї виховання гуманних почуттів у дітей в народній педагогіці, працях класиків педагогіки, сучасних дослідженнях.

2. Особливості засвоєння дітьми понять «добро», «зло», «чесність», «порядність», «милосердя».

3. Виховання гуманного ставлення до довкілля.

Література: базова: 1, 3, 12, 22, 44, 49, 58, 62; допоміжна: 2, 14, 19.

Практичне завдання:

- підготувати методичні рекомендації батькам за темою «Виховання гуманних почуттів і гуманної поведінки у дошкільників» (вікова група за вибором);
- внести до педагогічного словника визначення поняття «гуманність», «гуманні взаємини».

Оцінювання:

За відповіді на теоретичні питання – 1-2 бали. За

виконання практичного завдання – 2-3 бали.

Семінарське заняття

Тема 10: Теорія гри. Творчі, сюжетно-рольові ігри.

Мета вивчення: Закріпити уявлення студентів про гру як провідну діяльність дитини дошкільного віку; структурні компоненти гри; особливості її розвитку в дошкільному дитинстві. Продовжувати формувати вміння добирати методи і прийоми керівництва ігровою діяльністю дітей.

Обладнання: конспекти лекцій, виставка літератури, інформація з досвіду роботи та наукових досліджень у періодичних виданнях, схеми керівництва сюжетно-рольовими та конструктивними іграми.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Основні питання:

1. Гра як актуальна потреба дошкільника.
2. Структурні компоненти гри.
3. Виникнення, розвиток гри.
4. Головні напрямки керівництва грою. Комплексний підхід до організації і керівництва ігровою діяльністю дошкільників.

5. Зв'язок сюжетно-рольової гри з конструюванням і працею. **Література:**

базова: 5, 27, 28, 29, 45, 46, 64; допоміжна: 4, 16, 17. **Практичне завдання:**

- скласти план-конспект педагогічного супроводу сюжетно-рольовою грою (за вибором);
- внести до педагогічного словника визначення поняття «конструктивно-будівельна гра», «сюжет», «зміст гри».

Оцінювання:

За відповіді на теоретичні питання – 1-2 бали. За

виконання практичного завдання – 2-3 бали.

Семінарське заняття

Тема 11: Дитячі іграшки та їх педагогічне значення.

Мета вивчення: Узагальнити знання студентів з проблем іграшки як найважливішого засобу розвитку гри; іграшки як предмета мистецтва та засобу виховання.

Обладнання: конспекти лекцій, виставка літератури, інформація з досвіду роботи та наукових досліджень у періодичних виданнях, виставка видів іграшок.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Основні питання:

1. Значення іграшки.
2. Історія іграшки як предмета мистецтва та засобу виховання.
3. Класифікація іграшок.
4. Українська народна іграшка.
5. Використання іграшок у педагогічному процесі, вимоги до них.

Література: базова: 6, 27, 29, 45, 46, 49, 64; допоміжна: 4, 9, 16.

Практичне завдання:

- підготуватися до проведення «Музею іграшок»: скласти тексти для екскурсоводів музею по різним видам іграшок; підібрати різні види іграшок, зробити виставку (всі студенти групи).

Оцінювання:

За відповіді на теоретичні питання – 1-2 бали. За виконання практичного завдання – 2-3 бали.

Семінарське заняття

Тема 12: Заклад дошкільної освіти та сім'я. Форми роботи ЗДО з сім'єю.

Мета вивчення: Актуалізувати знання студентів з проблем єдності мети і завдань суспільного і сімейного виховання; особливостей і умов сімейного виховання, використання основних форм зв'язку дошкільного закладу із сім'єю.

Обладнання: конспекти лекцій, виставка літератури, інформація з досвіду сімейного виховання у періодичних виданнях.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Основні питання:

1. Значення сім'ї в житті людини. Українське законодавство про сім'ю, охорону материнства і дитинства.
2. Проблеми сучасної сім'ї. Особливості і умови сімейного виховання.
3. Форми зв'язку дошкільного закладу, сім'ї і школи.
4. Педагогічна освіта батьків.
5. Кращий досвід сімейного виховання.

Література: базова: 17, 19, 24, 32, 40, 49, 58, 62; допоміжна: 7, 9, 17, 20.

Практичне завдання:

- зробити виписки з робіт А. Макаренка «Книга для батьків», В. Сухомлинського «Мудрість батьківської любові»;

- підготувати методичну доповідь «Спільна робота дитсадка і сім'ї щодо підготовки дитини до школи»; інформаційні повідомлення «Охорона материнства і дитинства в Україні», «Відповідальність сім'ї за вихованням дітей» (тема за вибором).

Оцінювання:

За відповіді на теоретичні питання – 1-2 бали. За виконання практичного завдання – 2-3 бали.

Семінарське заняття

Тема 13: Підготовка дитини дошкільного віку до навчання у школі.

Мета вивчення: Закріпити знання студентів з проблем наступності у роботі дошкільного закладу, сім'ї, школи; особливостей форм організації навчання і форм організації роботи з дітьми на перших етапах шкільного життя.

Обладнання: конспекти лекцій, виставка літератури, інформація з досвіду роботи у періодичних виданнях.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Основні питання:

1. Сутність і основні завдання наступності у роботі дошкільного закладу і школи.

2. Прогресивні ідеї минулого і сучасності про підготовку дітей до школи.

3. Поняття готовності дітей до шкільного навчання.

4. Особливості роботи з підготовки дітей до навчання у школі. **Література:** базова: 5, 13, 17, 31, 34, 35, 42, 43, 61; допоміжна: 1, 10, 12, 16. **Практичне завдання:**

- розробити тематику консультацій для батьків старших дошкільників, які психологічно не готові до школи. Підібрати відповідну науково-популярну літературу з цієї проблеми.

Оцінювання:

За відповіді на теоретичні питання – 1-2 бали. За

виконання практичного завдання – 2-3 бали.

V. Контроль якості знань студентів

5.1. *Форми і методи поточного контролю*

Форми поточного контролю: лекція (традиційна, проблемна, лекція-диспут) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари та практичні заняття.

У процесі оцінювання поточних навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- методи усної перевірки результатів навчання: бесіда, виступ, пояснення, аналіз тексту, схем тощо;

- методи письмової перевірки результатів навчання: контрольні роботи (завдання), індивідуальне науково-дослідне завдання, тестування тощо;

- методи практичної перевірки - проведення наукового дослідження, моделювання педагогічної ситуації тощо.

Дистанційне навчання здійснюється за допомогою комп'ютерних телекомунікацій, має наступні форми поточного контролю:

– Система Moodle - це платформа, на якій розміщені навчальні матеріали, реалізовується спілкування "студент-студент", "студент-викладач", контролюються знання студентів, але й здійснювати управління освітнім процесом.

– Cool Meet – проведення дистанційних конференцій, лекційних, семінарських та лабораторних занять, інших форм навчальних занять, проведених за допомогою засобів телекомунікацій і інших можливостей "Всесвітньої павутини".

У процесі оцінювання поточних навчальних досягнень студентів дистанційного навчання застосовуються такі методи:

➤ *Методи навчання за допомогою взаємодії слухача з освітніми ресурсами при мінімальній участі викладача і студентів (самонавчання).* Для розвитку цих методів характерний мультимедійний підхід, коли за допомогою різноманітних засобів створюються освітні ресурси: друковані, аудіо-, відеоматеріали та навчальні матеріали, що надходять з комп'ютерних мереж.

➤ *Методи індивідуалізованого викладання і навчання, для яких характерні взаємини одного студента з одним викладачем чи одного студента з іншим студентом (навчання "одиндо одного").* Ці методи реалізуються в дистанційній освіті в основному за допомогою таких технологій, як телефон, звичайна та електронна пошти; методи, в основі яких лежить надання студентам

навчального матеріалу викладачем чи експертом, при якому студенти не відіграють активної ролі у комунікації (навчання "один до багатьох").

➤ Методи, для яких характерна активна взаємодія між всіма учасниками освітнього процесу (навчання "багато до багатьох").

У процесі оцінювання поточних навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

➤ *Методи усного контролю:* індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, колоквіуми.

➤ *Методи письмового контролю:* тести.

➤ *Методи самоконтролю:* уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

5.3. Критерії оцінювання знань студентів

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ЗВО без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

**Шкала оцінювання результатів ПОТОЧНИХ (СЕМЕСТРОВИХ)
видів навчальної діяльності: національна та ECTS**

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для оцінювання результатів поточних (семестрових) видів навчальної діяльності
54-60	A	відмінно
48-53	B	добре
42-47	C	
39-41	D	
36-38	E	задовільно
21-35	FX	незадовільно з можливістю повторного виконання окремих видів навчальної діяльності
0-20	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

**Шкала оцінювання результатів ЕКЗАМЕНУ:
національна та ECTS**

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену
36-40	A	відмінно
32-35	B	добре
28-31	C	
26-27	D	
24-25	E	задовільно
14-23	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-13	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

V. Контроль якості знань студентів

5.1. Форми і методи поточного контролю

Форми поточного контролю: лекція (традиційна, проблемна, лекція-диспут) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (Power Point – Презентація), семінари, практичні та лабораторні заняття.

Дистанційне навчання здійснюється за допомогою комп'ютерних телекомунікацій, має наступні форми поточного контролю:

Система Moodle - тести/завдання.

У процесі оцінювання поточних навчальних досягнень студентів дистанційного навчання застосовуються такі методи:

➤ *Методи навчання за допомогою взаємодії слухача з освітніми ресурсами при мінімальній участі викладача і студентів (самонавчання).* Для розвитку цих методів характерний мультимедійний підхід, коли за допомогою різноманітних засобів створюються освітні ресурси: друківані, аудіо-, відеоматеріали та навчальні матеріали, що надходять з комп'ютерних мереж.

➤ *Методи індивідуалізованого викладання і навчання, для яких характерні взаємини одного студента з одним викладачем чи одного студента з іншим студентом (навчання "одиндо одного").* Ці методи реалізуються в дистанційній освіті в основному за допомогою таких технологій, як телефон, звичайна та електронна пошти; методи, в основі яких лежить надання студентам навчального матеріалу викладачем чи експертом, при якому студенти не відіграють активної ролі у комунікації (навчання "один до багатьох").

➤ *Методи, для яких характерна активна взаємодія між всіма учасниками освітнього процесу (навчання "багато до багатьох").*

У процесі оцінювання поточних навчальних досягнень студентів дистанційного навчання застосовуються такі методи:

➤ *Методи письмового контролю:* тести.

➤ *Методи самоконтролю:* уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

5.2. Форми і методи підсумкового контролю: екзамен (письмовий).

У процесі оцінювання підсумкових навчальних досягнень студентів застосовується метод письмового контролю.

Форми підсумкового контролю дистанційного навчання: Екзамен (інтернет-трансляції).

У процесі оцінювання підсумкових освітніх досягнень студентів дистанційного навчання застосовуються такі методи:

➤ *Методи самоконтролю:* уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

VI. Навчально-методична картка дисципліни «Педагогіка дошкільна»

Разом: 120 год. (4 кредити), із них 26 год. – лекції, 26 год. – семінарські заняття, 68 год. – самостійна робота, вид контролю – екзамен.

Семестр II					
	Змістовий модуль I	Змістовий модуль II	Змістовий модуль III	Змістовий модуль IV	Змістовий модуль V
Назва модуля	<i>Загальні основи педагогіки дошкільної</i>	<i>Особливості та закономірності розвитку дітей раннього та дошкільного віку</i>	<i>Теорія і методика всебічного виховання дітей дошкільного віку</i>	<i>Ігрова діяльність дітей дошкільного віку</i>	<i>Навчання дітей в умовах закладів дошкільної освіти. Взаємодія закладу дошкільної освіти з сім'єю та школою</i>
Кількість балів за модуль	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів
Види поточного контролю	МКР 1 5 балів			МКР 2 5 балів	
Всього	60 балів				
Підсумковий контроль	Екзамен 40 балів				

VII. Основні і допоміжні інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Амонашвили Ш.А. Здравствуйте, дети. М.: Просвещение, 1983.
2. Артемова Л.В. Колір, форма, величина, число К.: Томіріс, 1997.
3. Артемова Л.В. Моральне виховання дошкільників. К.: Рад.шк., 1974.
4. Артёмова Л.В. Формирование общественной направленности ребёнка – дошкольника в игре. К.: Высш. шк., 1988.
5. Базовий компонент дошкільної освіти України: Науковий керівник: А. М. Богуш К.: Видавництво, 2012; 26 .
6. Богуш А.М. Моє довкілля: Прогр. ознайомлення дітей старш. дошк. віку з довкіллям.- К.: Шк. світ, 2006;112.
7. Богуш А.М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку: Навч. посібн. для студ. вищ. навч. закладів. К.: Слово, 2003; 344.
8. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство у дошкільному закладі. – К.: Вища шк., 1994.
9. Бойчук О.В., Фесюкова Л.Б. Дитячий садок із поглядом у майбутнє. Х.: Ганок., 2005.
10. Васьков Ю.В. Педагогічні теорії, технології, досвід (Дидактичний аспект). – Х.: Скорпіон, 2002; 120.
11. Виховання дошкільника в праці / З.Н. Борисова, Г.В. Беленька, М.А. Машовець та ін. 2-ге вид., стер. К., 2002;112 .
12. Виховання гуманних почуттів у дітей / Ладивір С.О., Долинна О.П. Котирло В.К. та ін. Мандрівець, 2010.
13. Виховуємо соціально компетентного дошкільника / Кононко О.Л. Видавництво «Світич», 2008.
14. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Теорія і методика виховання дітей дошкільного віку: Навч. посібник для студентів дошкільних факультетів вищих педагогічних навчальних закладів. 2-е вид., перераб. та доповн. Суми: Універс. кн., 2004; 428 с.
15. Гавриш Н. Сучасне заняття в дошкільному закладі. Луганськ: Альма- Матер, 2007.
16. Дитина в дошкільні роки . Комплексна додаткова освітня програма / Наук.кер. Крутій К.Л. ЛПДС, 2011.
17. Дитячий садок і родина. Посібник для батьків. Частина 1, 2, 3, 4,5 / Шевцова О.А., Кутепа С.Г., Мараховська І.О., Сита І.О. ТОВ «Майдан», 2010, 2011.
18. Дошкільна освіта : історія і сьогодення. Довідник / Лохвицька Л.В. – Мандрівець, 2011.
19. Дошкільна освіта в Україні: Нормативно-правове регулювання / Упоряд. Л. Гураш, Т. Вороніна. К.: Вид. дім “Шкіл. світ”: Вид. Л. Галіцина, 2006; 120 с.
20. Дитячий садок і родина. Посібник для батьків. Частина 1, 2, 3, 4,5 / Шевцова О.А., Кутепа С.Г., Мараховська І.О., Сита І.О. ТОВ «Майдан», 2010, 2011.

21. Докучаєва В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі. Луганськ: Альма-матер, 2005; 304 с.
22. Дошкільна педагогічна психологія / За ред. Д.Ф. Ніколенка - К., 1987; 184 с.
23. Етнопедагогічні засади українського дошкілля / За ред. Н.Лисенко. – Івано-Франківськ: «Плай», 2008.
24. Закон України «Про дошкільну освіту». Відомості Верховної Ради (ВВР), N 49, ст.259 (із змінами доповненнями від 2017 р.) - К., 2001.
25. Закон України «Про освіту». – К.: Генеза, 2017.
26. Закон України «Про охорону дитинства». К., 2001.
27. Карасьова К., Піроженко Т. Світ дитячої гри. К.: «Шкільний світ», 2010.
28. Карасьова Т., Піроженко Т. Ігровий простір дитини. К.: «Шкільний світ», 2011.
29. Карасьова Т., Піроженко Т. Самодіяльні ігри дитини. К.: «Шкільний світ», 2011.
30. Козлова С.А., Куликова Т.А. Дошкільна педагогіка: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. Заведений. М.: Академия, 2000.
31. Кононко О.Л. Психолого-педагогічні засади особистісно орієнтованого виховання дошкільників // Гуманістично-спрямований виховний процес і становлення особистості. – Зб. наук.праць.- К.: ВіРА Інсайт, 2001; Кн. І.30-38.
32. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інформаційний збірник України 1996; №3.2-15. 1
33. Крутій К.Л. Концепція та методичні засади програми «Дитина в дошкільні роки» - Запоріжжя: ЛПДС, ЛТД. 2000.
34. Крутій К.Л. Планування освітньої роботи з дітьми дошкільного віку. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПДС. ЛТД», 1999.
35. Кулачківська С.Є. Я – дошкільник: Вікові та індивідуальні аспекти психологічного розвитку/С.Є.Кулачківська, С.О.Ладивір.-К.: Нора-прінт, 1996;108с.
36. Лисенко Н.В. Економічне виховання дітей дошкільного віку. Львів: «Світ», 1994.
37. Лисенко Н.В. Етнопедагогіка дитинства. – К.: Видав. Дім «Слово», 2011.
38. Лисенко Н.В., Кирата Н.Р. Педагогіка українського дошкілля. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010.
39. Національна доктрина розвитку освіти //Освіта України. 2002.
40. Макаренко А.С. Книга для батьків. – К.: Рад. Шк., 1984.
41. Наступність у навчально-виховній роботі дитячого садка і школи / Укл. З.Н. Борисова. К.: Рад. Шк., 1985.
42. Національна доктрина розвитку освіти. К., 2002.
43. Нові форми здобуття дошкільної освіти /Упоряд. Л.А. Грицюк, М.І. Каратаєва. Тернопіль: Мандрівець, 2006.
44. Особистість дошкільника: перспективи розвитку / Піроженко Т.О. Мандрівець, 2010.

45. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти / За ред. Г.С. Тарасенко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010.
46. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку / Бутова А.П. Мандрівець, 2010.
47. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / ред. О.М.Пехоти. – К.: Видавництво А.С.К., 2003; 256 с.
48. Педагогічна технологія: Посібник/ І.Ф. Прокопенко, В.І. Євдокимов. – Х.: Основа, 1995; 105 с.
49. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: “Академвидав”, 2015; 456 с.
50. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / Керівник проекту Жебровський Б.М. Мандрівець, 2012.
51. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2-х ч. / О.П. Аксьонова, В.М. Аніщук, Л.В. Артемова [та ін.]; наук. кер. О.Л. Кононко – Київ: ТОВ «МДЦФЕР-Україна», 2014.
52. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / Білан О.І., Возна Л.М., Максименко О.Л. та ін. Мандрівець, 2012.
53. Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина» / Наук.кер. Проскура О.В., Кочина Л.П., Кузьменко В.У., Кудикіна Н.В. Університет, 2012.
54. Програма розвитку дитини дошкільного віку. Програма, методичні рекомендації / Шкваріна Т.М. Шкільний світ, 2009.
55. Програма виховання дітей дошкільного віку «Українотворець» / Кононко П.П., Касян Л.Г., Семенюченко О.В. УАІ та Д «Рада», 2008.
56. Русова С. Теорія і практика дошкільного виховання. Вибрані пед. твори. У 2 кн. Кн.1 / За ред. З.Є. Коваленко. К.: Либідь, 1997; 171 - 258.
57. Савчук Л.О. Актуальні проблеми теорії і практики в науково- методичному та організаційно-педагогічному впровадженні інновацій в освіті дітей з особливими освітніми потребами // Нова педагогічна думка. 2007; №1. 70-73.
58. Соціально-педагогічний патронат у системі дошкільної освіти / Машкіна Л.А., Зданевич Л.В. ХГПА, 2008.
59. Стельмахович М.Г. Народне дитинствознавство. К., 1991
60. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка. К., 1997.
61. Степанова Т.М. Трансформація змісту перед шкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки . – К.: Вид. Дім «Слово», 2011.
62. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. К.: Рад. шк., 1971.
63. Усова О. Навчання в дитячому садку // Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: Навч. Посібник/ За заг. ред. З.Борисової. К.: Вища школа, 2004. – С. 453-460.
64. Эльконин Д.Б. Психология игры. М.: Владос, 1999.
65. Эстетическое воспитание в детском саду /Под ред. Н.А. Ветлугиной. М.: Просвещение, 1985.

Допоміжні:

1. Аналіз, планування, контроль як функції управлінської діяльності керівника дошкільного навчального закладу/ Романюк І.А. Мандрівець, 2012.
2. Артемова Л.В. Соціалізація дитини в родині // Дошкільне виховання. – 2004; №3.
3. Англійська мова для дітей дошкільного віку. Програма, методичні рекомендації / Шкваріна Т.М. Шкільний світ, 2009.
4. Артемова Л.В. Вчися граючись. К.: Томіріс, 1995.
5. Гавриш Н.В. Художнє слово і дитяче мовлення. ТОВ «Лебідь». Донецьк, 1999.
6. Дитяча хореографія. Програма та навчально-методичне забезпечення хореографічної діяльності дітей від 3 до 7 років / Шевчук А.С. – Шк. світ, 2008.
7. Дитячий садок і родина. Посібник для батьків. / Шевцова О.А., Кутепа С.Г., Мараховська І.О., Сита І.О. ТОВ «Майдан», 2010; 2011.
8. Довженюк Г.В. Український дитячий фольклор. – К., 1981.
9. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 138 – 152. 9.
10. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи / А.Колупаєва. - К.: Саммит, 2009; 269 с.
11. Кононко О.Л. Відмінності хлопчиків і дівчаток та їх врахування в педагогічній діяльності // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей. – Зб. Наук. праць. – Київ-Житомир: Волинь, 2004; Кн. І. 18-27.
12. Кузьменко В.В. Індивідуальні освітні програми як засіб урахування відмінностей «нестандартної» дитини / В.Кузьменко // Дошкільне виховання. 2008; № 6.6-9 с.
13. Методичні аспекти реалізації програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / Наук. кер. Кононко О.Л. Видавництво «Світич», 2009
14. Приходько Ю.О. Формування позитивних взаємин у дитячому колективі. К.: Рад.шк., 1987.
15. Програма з художнього виховання, навчання і розвитку дітей 2-6 років. Кольорові долоньки / Ликова І.О. Ранок, 2008.
16. Сорока Г.І. Сучасні виховні системи та технології: навчально-методичний посібник для керівників шкіл, вчителів, класних керівників, вихователів, слухачів ІПО. – Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2002; 128 с
17. Створення умов природного розвитку дітей у системі дошкільного виховання. /Укл. Л.А. Блудова, 1992.
18. Українське народознавство дітям дошкільного віку / Лозинська Є.Ф. Оріян-Нова, 2008.
19. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні./ Вибрані педагогічні твори: У 2 т. К.: Рад.шк., 1983; Т.1. с. 43-103.
20. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: Навч. посіб. / Від упорядників, вступні нариси та упорядкув. З.Н. Борисової, В.У. Кузьменко; За заг. ред. З.Н. Борисової. К.: Вища шк., 2004. 511.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.kmu.gov.ua/control/> – Урядовий портал
2. <http://www.mon.gov.ua/> – Міністерство освіти і науки України
3. <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/index> – Комітет з питань освіти і науки
4. <http://www.osvita.org.ua/> – Освітній портал
5. <http://ped.sumy.ua/> – Українська педагогіка

6. <http://www.znannya.org/> – Портал Знань

Наукові бібліотеки

1. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
2. <http://nplu.org/> - Національна парламентська бібліотека України
3. <http://www.dnpb.gov.ua/> – Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України
4. www.edu-ua.net/library – Державна освітянська бібліотека України
5. <http://lib.npu.edu.ua/> – Наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені Н.П. Драгоманова
6. <http://www.npu.edu.ua/ua/e-biblioteka> – Електронна бібліотека Національного педагогічного університету імені Н.П. Драгоманова
7. <http://enpuir.npu.edu.ua> – Електронний репозитарій Наукової бібліотеки НПУ ім. М. П. Драгоманова
8. www.ukrlibworld.kiev.ua – Бібліотечний світ України